

De ervaring, niet werkelijk chijnt, en dat in, inderdaad lang op zich in de geloof, in de wijsgeer, meer zekere

ing: hoe ver, oor onze wa, etor buiten zin onafhank, (de subjec, men en den,

en de obje, (iek) bemoeij, een factor.

rischen twij,

iekelijke ont, in onwijsge, eerte, gezegd heeft, ik heb het

ni door een, n: inventum, hij den, op dag van zijn

r, maar ook

de, zoo rede, eh het recht, te twijfelen, fin, namelijk

dworsteling, dus ben ik

t cogito (of, er de daad, st zijn, dat, orwaarde is, et begin ge, ge zekerheid, tidelijk zijn,

, het weten, eid, dus ze-

maar het rijk

st zijn, blykt, e ook klaar, et kan zijn, s, dat is de

t den twijfel, heid, welke, id. De idee, tong hebben, e kan nooit, oet de idee, tijkheid lui, nensch, dat

Deus cogi, st

luit zelf in

ot de volko,

de klaarsie,

chtige.

ordt het mij

ijfel en het

j u voor ul

dus nooit

luitend voor

n, zou men

a dan weer

is de groote

het opstel,

denken.

die lasteren,

venswaleren,

vergiffenis,

van buiten,

edicht is,

ge weten,

voorts tot

Zie toe, dat

r des leven,

toelikt, zijn, die u

inzicht mijner onvolkomenheid kwam. Uit mijn onvolkomenheid concludeerde ik eerst tot het bestaan van een volkomen Wezen. Nu, omgekeerd, begrijp ik uit de volkomenheid Gods de waarheid mijner eigen volkomenheid. Mijn twijfel was noodzakelijk, omdat de idee der volkomenheid vanzelf eischt de idee mijner eigen onvolkomenheid. Niet het zelfbewustzijn, de zelfzekerheid, maar de Gods-zekerheid, is dus de oorsprong van alle klaarheid en waarheid.

En verder.
Hoe staat het nu met de werkelijkheid van de wereld buiten mij?

Door het geloof in de zintuigen neem ik de werkelijkheid der dingen buiten mij aan. Door de zelfbeproeving moest ik deze werkelijkheid betwijfelen. Maar wat ontdek ik bij nader bedenken? Dat de zinnelijke voorstellingen in mij opkomen zonder opzettelijk denken of willen, ja dikwijls tegen mijn wil, zoodat wijzelf niet de oorzaak van deze voorstellingen kunnen zijn.

Kan God ze in ons hebben verwekt, rechtstreeks, zonder dat er werkelijk een wereld tusschen Hem en ons bestaat?

Neen, want dan zou God oorzaak zijn van een bedriegelijke voorstelling, en de idee der goddelijke volkomenheid sluit alle misleiding uit.

Zoo blijft dus niets anders over dan dat de voorstelling van een buiten mij bestaande wereld door de werkelijkheid dier wereld veroorzaakt is.

Ik heb dus een derde klare en ware gedachte: De dingen, die ik waarneem, bestaan onafhankelijk van mij.

De onafhankelijk bestaande dingen noemde Descartes substanties. Alzoo leerde hij het bestaan van drie substanties: De oorspronkelijke of eer-substantie, God, en de twee secundaire substanties: geest en lichaam, of denken en uitgebreidheid.

Den geest vond Descartes alleen in de ziel des menschen. In de dingen buiten zich, in de natuur, zag hij geen geest, maar alleen stof en beweging. De natuur was hem enkel een groot, kunstig, mechaniek, waarin geen bedoelingen, maar enkel oorzaken, werken, zoodat het den mensch mogelijk moet zijn langs mathematischen de natuur met al hare wetten volkomen te verklaren.

Zoo trok dus de imperialistische rede zegevierend het mysterieuze rijk der schepping binnen. Begonnen met den twijfel aan al het bestaande, kwam het verstand opzetten met de pretentie alle geheimen te verjagen en alle onbegrijpelijkheden te verklaren.

Ja, ook op zedelijk gebied zou het overwinnaar zijn, daar de woeling van verkeerde hartstochten slechts het gevolg is van onklare gedachten en inzichten in de werking en gevolgen van de booze passies. Het is onmogelijk, dat de mensch het verkeerde doet, als hij duidelijk inziet, dat hij er zijn levensgeluk door verduistert. De wil buigt zich voor het gezag van het superieure, soevereine, klare, verstand.

Men ziet met een oogopslag, welk een geweldige omwenteling deze filosofie moest teweegbrengen in de wereld der gedachten door de vleionde bekoring, die ze uitoefent, op de ziel van den natuurlijken mensch.

Zeker, het is niet enkel hoogmoedsstreseling wat deze „nieuwe leer“ aan de wereld bracht.

Er is ook gewenschte verstoring van den waan der nativiteit, genezing van zelfverblindings, opschrikking tot zelfkritiek, — maar het resultaat dezer dramatische denkworsteling is een nieuwe verblindings. Omdat de verheldering van het verstand niet gepaard gaat met ethische zelfkritiek, leidt zij noodwendig tot een emancipatie van de rede, die gevaarlijker is dan de nativiteit, die werd verstoord.

Descartes' filosofie is revolutie.

Neen, zulk een Confessie is voor den Gereformeerde poëzie, een lied der zielen, een kunststuk, product van geestesgenie in de ziel van een daartoe door God bereid instrument.

Er is niet zekere heer De Bres, die zeker opstel van artikelen samenlijnt en dit nu aan een Synode toezendt, om het te laten keuren. Neen, maar er is de levende God, die zich ontfemt over zijn wegzinkende kerk, en nu een De Bres doet geboren worden en hem tot een instrument bereidt en met Zijn Geest in hem werkt, en er het geloofsbied in artikelen-strophen uit doet komen, en het nu aan zijn kerk brengt en tot haar spreekt: „Ziehier het woord naar uw hart!“

Bladz. 95 en 96.

Wie met het beweren voor den dag komt, dat de goede naam onzer Confessie niet ongerept meer is, die moet dat niet maar zoo in een boek of op de markt zeggen, maar die moet zijn aanklacht tegen haar indienen ter plaatse waar zulks behoort, d. i. bij den kerkelijken rechter.

Niet opeens bij den Hoogen Raad, maar eerst bij de Classis. Dan hooger op. En zoo eindelijk bij de Synode.

En nu moet iemand, komende tot den kerkelijken rechter, niet zeggen:

„Lieve rechter, ik kom beschuldiging inbrengen tegen uw Confessie; dus maak, bid ik u, een plaatsje voor mij naast u, dat ik met u als rechter ga zitten“, want dan zou men, onder menschen van

Zijn wijsbegeerte is, ondanks de bewijsvoering voor het bestaan Gods, de vlucht voor het mysterie, verwerping van het bovenverstandelijke, dus Gods-onkenning.

We zien hier de wijsgeerig-geschiedkundige illustratie van de waarheid, die Paulus formuleert: „Het bedenken des vleesches is vijandschap tegen God“.

Wanneer Descartes als tweede klare waarheid het bestaan Gods vaststelt, is dit niet de vondst van dorstende behoefte aan God, maar het grijpen van een intellectueel hulpmiddel om te komen tot redelijke constructie van zijn wereldbeschouwing.

De religie wordt opgeslorpt door de wijsbegeerte, het geloof wordt overbodig gemaakt door het verstand.

Men kan Descartes dus noemen den vader van het modernisme, dat feitelijk nog heden het buiten-christelijke denken beheerscht.

Hij is de schepper van het pure rationalisme, dat zich vertakt in de twee zoover van elkander afwijkende stroomingen: het idealisme en het materialisme.

Door het denken zoo nauw te verbinden aan het zijn, geeft hij den stoot aan de geestesrichting, die uitloopt op Hegel.

Hegel vereenzelvigd denken en zijn. Dat is het volstrekte idealisme.

En door de natuur te beschouwen als een machine, waarin geen strevingen, maar alleen oorzakelijke bewegingen heerschen, is Descartes de weg bereider geworden van de leer, dat de wereld niets is als stof en kracht. In de 18de eeuw zou de man opstaan, die durfde zeggen: „De mensch is een machine“ (La Mettrie, gest. 1781).

B. W.

MUZIKALE KRONIEK.

VI.

Elias te Amsterdam.

Deze Kroniek behoort te beginnen met een woord van dank aan den Heere en ware vreugde, dat Schoonderbeek na zijn ernstige ziekte thans ook dit belangrijke deel zijner taak: het leiden der Christelijke Oratoriumvereniging te Amsterdam, weer op zich heeft kunnen nemen en het zoo gelukkig heeft volbracht. Sympathiek was de kalme wijze, waarop dit toeging. Er werd geenerlei ophef van gemaakt en alle menschvergoding was verre. Maar allen waren verblijd, dat Schoonderbeek weer voor hen stond. Zijn directie is veel kalmer dan vroeger. Het overvloedige, dat toen wel eens hinderde, heeft hij geheel vaarwel gezegd. Alles is nu beheerscht en sober, al zou misschien nog soms eenige inperking het effect versterken en den leider sparen. Doch ieder mensch heeft zoo zijn eigen manieren, en daarvan dus niets meer. Maar het zou zeer ondankebaar zijn, wanneer we dit voor het christelijk muziekleven der hoofdstad zoo belangrijke feit niet allereerst vermelden.

Nog moet Schoonderbeek zich in acht nemen, zoodat de volgende uitvoering weer door Cuypers geleid zal worden, wien het is toevertrouwd. Maar beter, dat Schoonderbeek met halve kracht werkt en nog lang voor ons gespaard blijft, dan dat hij zich niet ontziet en ons daarom ontvalt. Ook zijn dagen zijn in de hand des Heeren; doch wij mogen niet roekeloos ons gedragen en hebben onze levenskracht nu te buiten.

Het zij hem gegeven, dit nog lang te mogen doen en daarin den Heere te dienen, uit Wien, door Wien en tot Wien alle dingen zijn.

En nu de Elias.

Met een beetje bezwaard hart zette ik me neer om dien ouden bekende weer eens te hooren. Mendelssohn stierf in 1847, doch het is, alsof hij al veel, veel langer geleden stierf. Dat ligt niet aan

gezonde zinnen, zeggen: „Vriendlief, uw onzinnige vraag toont, dat ge zelf tot het instellen van een actie onbevoegd zijt!“

Neen maar, dan moet de kerkelijke overheid rechter zijn, de Confessie de aangeklaagde, de ontevreden broeder beschuldiger, en de Schrift regel van beslissing.

Weet nu ieder, dat volgens de onwrikbare rechtsbeginselen, die in het wezen van het recht zelf gegrond zijn, en dus altijd en bij alle recht gelden, dat de rechter de onschuld van den aangeklaagde moet beschermen, zoo tegenover het openbaar ministerie, als tegenover den particulieren aanklager, zoolang de schuld niet bewezen is, — dan volgt hieruit, dat ook de kerkelijke rechter in casu de Synode, de onschuld, d. i. de ongereptheid en zuiverheid der Confessie, te maintainereen heeft, tot tijd en wijle wettelijk haar onzuiverheid zal zijn bewezen.

Een fiksche, doorzichtig, helder en flink in elkaar zittend stelsel dus, waar alzoovierderlei in steekt.

1. De Confessie geldt voor zuiver, tot tijd en wijle haar onzuiverheid voor den rechter bewezen en door dien rechter erkend zijn.

2. Wie haar van onzuiverheid beschuldigt, moet deze beschuldiging indienen bij den rechter, op risico van zijn eigen positie.

3. Als de Confessie aangeklaagd wordt, moet ze in den rechter een beschermmer vinden, tot tijd en wijle ze in den rechtstrijd bezwijkt.

En 4. de aanklager kan geen rechter zijn.

de jaren maar aan de geestesgesteldheid: Bach b.v. staat veel, veel dicht bij de moderne muziek. In zijn orgelwerk vind ik Mendelssohn weer anders; dan spreekt hij me veel meer toe; dan is er soms iets van dezen tijd in en altoos iets van alle tijden. Doch in zijn oratoria gevoelt ge niet zoo sterk het classicke en nog minder het kernachtige, dat steeds weer bewondering wekt, omdat het tot het hart der zaak doordringt. Ik was dus wel wat bang voor dien (zoo langen) Elias.

Maar ik moet bekennen, dat het me zeer meeviel. Althans gedurende het eerste uur. Daarna begon de spanning langzamerhand te verminderen. Het was goed, dat het pauze werd, want het zoete en liefelijke verdraagt men niet zoo lang achter elkander. Het wordt alles te eenvormig en blijft te zeer aan de oppervlakte. Vooral de, soms vrij lange, recitatieven gaan vervelen. Het is een buitengewoon moeilijke kunst, een recitatief te schrijven, dat werkelijk iets verhaalt. Bach was daarin de meester bij uitnemendheid, doch weinigen evenaren hem of komen hem eenigermate nabij. Mendelssohn zeker niet. Aria's en koren kan hij schrijven, doch zijn recitatieven kunnen op den duur niet boeien, omdat men bij het aanhooren niet de innerlijke noodzakelijkheid gevoelt: zoo moet het zijn, zoo moet het gezegd worden. Hij doet er wel veel moeite voor. Hij wist dat natuurlijk ook wel. Maar het gelukt hem niet, omdat deze taak voor een genie bijkans te groot, doch voor een talent zeker te zwaar is.

Toch, ik wil daarmee niet zeggen, dat ook in de recitatieven van den Elias soms geen gelukkige momenten voorkomen.

Daar is al dadelijk de inzet. Geheel afwijkend van de gewoonte opent dit Oratorium met een recitatief, en eerst daarna volgt de Ouverture. Een paar mooie, echte organisten-accorden (die ook later voorkomen) — en Elias zingt zijn Grave om het zware oordeel over Israël aan te kondigen. Dat is werkelijk een vondst. En Caro, die hoe langer hoe beter wordt in de laatste jaren, zong schitterend. Voor deze partij kan men zich werkelijk geen beter solist denken, met zooveel gaven als hij daarvoor is gesierd en met zooveel begrip en doorvoelen als hij haar zingt. En zoo'n Elias draagt het werk. Is die partij niet in orde, dan drukt dat den ganschen avond; wordt ze naar den eisch vervuld, dan inspireert zij allen en alles.

Met veel verve liet Schoonderbeek dat pracht-instrument: het Concertgebouworkest, de mooie Ouverture vertolken, die evenals bij de Matthäus-passion onmiddellijk tot het beginkoor leidt. Dat beloofde veel, want de onmisbare geest bleek duidelijk aanwezig te zijn. Dat is iets ondefinieerbaars. Soms ontbreekt de geest op een avond: waarom? wie zal het zeggen. . . Soms is hij er; en alles wordt geïnspireerd en goed. Wie weet heeft dezen avond de vreugde over Schoonderbeek's herstel wel gemaakt, dat allen hun beste beentje voor zetten. Intusschen moge me, in verband daarmee, een kleine opmerking vergund zijn aan de alten, in wier nabijheid ik ditmaal zat en die ik dus goed kon gadeslaan: allen moeten op den dirigent letten, niet alleen degenen, die in het eerste gelid staan. Op de achterste rijen waren heel wat dames zoo aan haar muziek gebonden, dat ze alleen op het aangeven der inzetten letten, doch verder geen dirigent zagen en zich met de voorsten lieten meedrijven. Nu ik toch hiernaar bezig ben, mag ik tevens dankbaar constateeren, niet de maalslaanders opgemerkt te hebben, waarover ik den vorigen keer iets zeide; en ook, dat het zitten en opstaan al veel beter en regelmatig ging, al kan en moet het nog minder hoorbaar gebeuren.

Niet lang daarna werd een hoogtepunt bereikt in No 4, de Aria voor Tenor-solo: „So ihr mich vom ganzem Herzen suchet.“ Van Tulder, die mij

Aan het slot van zijn onderzoek genaderd, spreekt Dr Kuypers nog over het exceptioneel karakter, dat de eerstkomende revisie zal hebben te dragen, nu het eind der 18e en het begin der 19e eeuw één dier groote keerpunten in de geschiedenis van ons geslacht vormt, die evenals de eeuw der Kerkhervorming, machtig plegen in te werken op de bestaanswijze van het bewuste menschenleven.

Daarvan zegt hij op blz. 146:

Nu de denkwereld en het leven en dus ons bewustzijn zoo machtige wijziging onderging, ontstaat de zeer ernstige vraag, op wat wijs de door onze vadersen beleden waarheid, die ook wij onveranderd met hen en op hun voetspoor wenschen te belijden, met dit veelzins gewijzigd bewustzijn in bewuste aanraking en verbinding kan blijven. En toch, daar en daarop vooral komt het voor de toekomst der Gereformeerde Kerk aan.

Over de voorwaarden, waaraan hij voortgaande ontwikkeling der Calvinistische geestesrichting en revisie gebonden is, heeft Dr Kuypers zich later meer uitvoerig uitgelaten in zijn: Calvinisme en Revisie, 1891.

overigens nimmer zoo in extase brengt als vele anderen, was hier zeer goed. En dan dat orkest, met vooral die fijne fluitaccents! Wat werd dat een melodius samen voortederen van wie het hoorde! Wat werd dat een zoeken van God om Hem te vinden en wat een woelde van beloften, waarmee de Heere den mensch tegenkomt... Ik schrijf deze Kroniek dagen na de uitvoering, doch het zingt al dien tijd nog in me na, en het was een onvergetelijk moment. Zeer goed was ook kort daarop No 8, het Doppelquartett „Denn er hat seinen Engeln befohlen“, een mooi weefsel van acht uitnemende stemmen.

Het gaat niet aan, en het is ook mijn bedoeling niet, zoo het geheele werk te volgen. Ik vertelde maar 'een en ander om te laten zien, waarom het eerst werkelijk meeviel. Thans mogen nog enkele aantekeningen volgen.

Di Moordag, die de sopraanpartij zou zingen, had al weer pech. Wegens ongesteldheid moest ze zich laten vervangen door mej. Brandsma, aan wie deze partij uitsluitend is toevertrouwd. Suze Luger was weer de alt en plaatst zich hoe langer hoe meer op den eersten rang. Niet alleen zij, doch ook de sopraan waren behoorlijk gekleed; de ergernis van de Max-Bruch-uitvoering was nu gelukkig vermeden. Bijzonder boeide mij de manier, waarop mej. Brandsma in het voor een goede voordracht waarlijk niet gemakkelijk doet No 8 de Wittwe zong. Indien daar niet elk woord doorvoeld is, wordt het een buitengewoon vervelende séance; maar zij droeg de muziek. Het ging haar evenals later Caro bij het overbekende „Es ist genug“ (No 28). Wanneer dat niet zeldzaam goed gezongen wordt, wekt het bijkans een afkeer. Maar Caro was geïnspireerd, en zoo werd het weer een hoogtepunt; niet het minst ook door de voortreffelijke manier, waarop Meerloo hem met zijn cello secondeerde. Mendelssohn wist soms zeer goed van het orkest gebruik te maken! Ook aan het koper heeft hij soms een zeer dankbare partij gegeven en het was superieur. Na het engelen-terzett (No 28) moest ik weg. Het was mij niet licht, niet teer genoeg; het kwam niet uit een andere wereld.

Van de koren noem ik nog No 22: „Fürchte dich nicht“, dat met zeer veel entrain werd gezongen. Zulke dingen kon Mendelssohn. Maar het geroep tot den Baal (No 11—13) is niets voor hem. Dat is, ook al doen de koristen nog zoo hun best, niet heidenscht genoeg. Daarin vindt ge slechts surrogat-hartstocht, en die is nog erger dan surrogat-thee uit den distributietijd.

De C. O. V. had een voortreffelijken avond. En niet zonder succes gaat ze nu ook dubbeleeren: twee avonden na elkander dezelfde uitvoering, omdat men op één avond de menschen zelfs in het Concergebouw niet bergen kan. Ik zou echter den raad geven, dien tweeden avond b.v. een week later te geven. Het lijkt me te inspannend voor leider en medewerkers, drie avonden achtereen (repetitie, eerste en tweede uitvoering) hetzelfde werk te maken.

De M.

P.S. In een dagblad las ik dit bericht:

„Uit Weenen: Zondag a.s. wordt onder leiding van Paul von Klenau de Matthäus-Passion gegeven zonder coupures. Het eerste deel begint om vier uur, het tweede om half acht. Alle plaatsen voor deze uitvoering zijn reeds verkocht.“

Zou Schoonderbeek daaruit niet moed kunnen putten om ook eens een poging aan te wenden met zijn Bachvereniging (natuurlijk niet op Zondag) voor een volledige Matthäus-Passion? Er zijn schatten in, die men nooit bewondert omdat ze tot de gebruikelijke coupures behooren. Dat is toch zoo jammer. En op Goeden Vrijdag zou het toch wel kunnen, het gehoor tweemaal te krijgen. Ik beveel het denkbeeld hem nogmaals vriendelijk en ernstig aan. Moge de Bachvereniging onder zijn bezielende leiding daartoe spoedig komen: de Bach-gemeente (om op zijn Duitsch te spreken) zal dankbaar er voor zijn!

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Naar de Eenheid!

Onze eindredacteur heeft in zijn laatste artikelen reeds een hoogst belangrijk onderwerp besproken, toen hij op zoo warme wijze het pleit voerde voor de eenheid aller gereformeerden. Wie zou dit streven niet van harte gaarne ondersteunen en mee verlangen naar een eenheidsfront der belijders tegenover de machten der wereld? Wanneer wij echter in volen ernst naar de eenheid aller gereformeerden streven, zullen wij in de allereerste plaats naar eenheid moeten jagen onder die gereformeerden, die onder één kerkelijk dak wonen. En als ik dit algemeene onderwerp dan mag specialiseren naar de zijde, waarop deze rubriek licht wil werpen, dan zou ik willen zeggen: wij moeten het eens zien te worden over de Evangelisatie. Dat zijn wij nog op verre na niet. Wij behoeven het ook niet te zijn over elke methode en vraag van organisatie. Maar over de groote lijnen, over de roeping tot Evangelisatie, over de taak der kerk in deze, moeten wij eenstemmig zien te worden.

Sommigen schijnen onze kerkelijke eenheid tamelijk mechanisch op te vatten. Zij waken vooral voor eenheid in de liturgie. Als de één gemeente zingt „Eere zij God“ en de andere: „Geloofd zij God met diepst ontzag“, achten zij de eenheid verbroken. Laat hen gelijk hebben! Maar wat dan te zeggen als de één predikant — vaak in één plaatselijke kerk — de gemeente tot evangelisatie-arbeid aanspoort en zijn ambtsbroeder dien arbeid als verflauwing der grenzen veroordeelt? Men zou bijna van een Poolischen Landdag gaan spreken, als zulk een uitdrukking niet wat oneerbiedig klonk. In ieder geval blijft hier toch het woord van toepassing: Een huis, dat tegen zichzelf verdeeld is, kan niet bestaan.

Wanneer men de eenheid wil, moet men eerst de verdeeldheid willen zien. Pas wanneer de scheidsmuur onder de bloemen der zoetvloeiende rethorica is uitgegraven, kan de bres in dien muur worden ontdekt. Nu zijn er in hoofdzaak drie standpunten, die ook in de kerkelijke pers, maar vooral in de prediking en het plaatselijk kerkelijk leven aan het licht zijn getreden.

1o. Evangelisatie is ongereformeerd, en dan natuurlijk ook onbijbelsch, ja onchristelijk.

2o. Evangelisatie kan goed zijn. Maar de kerk als instituut heeft hier geen roeping.

3o. Evangelisatie is roeping, ook van de kerk als instituut.

Wie zal nu eenheid brengen tusschen deze drie standpunten?

Velen in den lande hebben hiertoe het oog geslagen op de Generale Synode, die dit jaar te zamen komt. Wat verwacht ik ter Synode van hen, die Evangelisatie ongereformeerd vinden? Wel, dat zij openlijk eischen, dat elke plaatselijke kerk dien arbeid onmiddellijk stak. Zij zijn er niet mede klaar te zeggen: ik prök (en stök!) er tegen. Met bijzondere voorliefde nemen zij de woorden „kerkelijk besef“ in den mond. Laat nu hun kerkelijk besef, ieder gereformeerde medeverantwoordelijk voor wat Gereformeerde Kerken doen, hun tot een manmoedigen strijd nopen. Dan zal vóór- en tegenstand hen respecteren. Doch zoo niet, laten zij dan niet als franc-tireurs de werkers in den rug aanvallen! Dat is niet nobel en werkt terecht ontstemming.

Het tweede standpunt wijst een middenweg. Evangeliseert zooveel zij wilt, mits zij de institutionele kerk er buiten laat. Nu is het ook niet in de allereerste plaats de zaak, dat elke tak van arbeid kerkelijk is georganiseerd. De vorm, die één en ander draagt, kan veel van plaatselijke omstandigheden en behoeften afhangen. Maar wat altijd en overal eisch is, is, dat die arbeid leve in de gemeente, gevoed en aangevuld worde door de prediking. De broeders en zusters, die in het praktische werk zijn, die een woelige klasse straatjongens iets beters trachten te leeren, die trap na trap opklauteren tot huisbezoek, over wier hoofden een stroom van tegenwerkingen gaat, hebben daar recht op. Als zij het soms bijna zouden willen opgeven, moet het de prediking zijn, die hen weer aanvuurt. De krachten voor den arbeid moeten in de gemeente geboren worden. En wanneer dat niet het geval is, zou het gevolg kunnen zijn, dat velen de bezieling tot den arbeid op een andere plaats gingen zoeken. En daarmede komen wij toch met dit tweede standpunt in conflict. Want het is in den regel niet anders dan een verzachte vorm van tegenstand of een diplomatisch omzeilen van de moeilijkheden.

Het derde standpunt getuigt het meest van kerkelijk besef, als het de Evangelisatie roeping noemt ook van de kerk als instituut. O, het is zoo merkwaardig. De evangelisatie-menschen worden zoo veel voorgesteld als menschen, die weinig om de kerk geven, mannen en vrouwen van Independentische neigingen, Leger-des-Heils-naturen. En zij hebben toch van den beginne aan gepleit om kerkelijke regeling van den evangelisatie-arbeid. En hoe ook in de kerk teleurgesteld, hoe getrapt vaak door voeten, die geschoeid moesten zijn met de bereidheid van het Evangelie des vrees, zij blijven daarom roepen, omdat zij de kerk en de Evangelisatie beide liefhebben. Kerk en Evangelisatie van elkaar los te maken, heeft in de historie er toe geleid en leidt er buiten en binnen onze grenzen nog toe, dat er een kerkje naast de kerk gevormd wordt. Wil men dat op onze gereformeerde erve ook, het zij! Maar niet zonder dat een ernstige waarschuwing hiertegen opga.

N. B.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

Reeds op de Generale Synode van Amsterdam werd het door enkele broeders zeer wenschelijk geacht, dat 't buitenland op de hoogte zoude worden gebracht met ons kerkelijk leven. Onderscheiden midelen zouden daartoe kunnen dienen; in de eerste plaats zeer zeker de pers. Ik geloof niet, dat er veel gekomen is van wat goed werd bedoeld, maar minder gemakkelijk tot uitvoering kon worden gebracht. Wat echter als een gewenschte zaak werd beschouwd, is ook gebeurd en wel door middelen en wegen, die niet waren te voorzien. Wij zijn in het buitenland bekend geworden en wij worden daar met den dag meer bekend. Wij, gereformeerden!

Vanmiddag nog bleek mij dit bij vernieuwing. Een jonge Duitscher zag mij op straat en kwam haastig uit de woning, alwaar hij logeerde op mij af. Ik kende hem een weinig en had mij geïnteresseerd voor den arbeid, dien hij arbeidte in de nabijheid van Stuttgart. Uit den mond van dezen niet-gereformeerden Duitscher hoorde ik weer de verzekering en zijn verwondering, hoe juist uit onze Kerken ook voor zijn werk op het gebied van het onderwijs in verbinding met de Broedergezinnente, de meeste hulp werd ontvangen; doch niet alleen de meeste, maar vooral de treffendste hulp.

Men leert ons kerkelijk leven bij den dag beter kennen buiten de grenzen van ons land en dat zal het gereformeerde leven, waar het nog leeft, ten goede kunnen komen.

Door onstandigheden, den meesten wel eenigermate bekend, was en is dit het geval met Hongarije en zal nog verder het geval moeten worden in die deelen van het oude koninkrijk, die nu daarvan zijn afgescheurd en zuchten onder de heerschappij der kleine-entente staten.

Voor het oogenblik leeft er eene sterke belangstelling in onze kringen voor het nog restend en weder ontwakend gereformeerde leven in het groote Deutsche rijk. Mannen van naam en positie hebben zich opgemerkt om zoo mogelijk door bewaking en versterking van wat er nog leeft en zich beweegt aan gereformeerde leven en denken in Duitschland, dat volk ten zegen te doen zijn. Wij hebben deze zaak maar te noemen en velen denken aan den sympathieken en krachtigen Koffhaus uit Vlotho. Deze uitnemende prediker nu heeft in het „Gereformeerde Kerkblad“, het orgaan van den gereformeerden bond in Duitschland, een uitnemend en voor den buitenlander zeer oriënteerend stuk geschreven over ons kerkelijk leven, onder den titel: „Reisindrücken uit Holland. Beter dan een onzer had kunnen schrijven in eenig buitenlandsch blad over wie wij zijn als gereformeerden en wat wij praesteeën, doet dit Ds Koffhaus in genoemd artikel. Nimmer las ik, in een betrekkelijk kort opstel, zoo'n goede teekening van ons kerkelijk leven.

In Schotland en Engeland kent men ons, niet tegenstaande wij sinds jaren correspondentie met vier kerken aldaar onderhouden, zoo goed als niet.

Na het sterven van Dr A. Kuyper, verscheen er een kort stukje over hem in het „Quarterly Register“, de periodiek van de paapresbyteriaansche Alliantie, dat niet van sympathie getuigde en ook verried, dat men niet vermoedde, dat zulk een groot man van ons was heengegaan.

Het kan zijn, dat het mijn aandacht is ontgaan, doch ik geloof niet, dat genoemde periodiek ook maar eenige melding heeft gemaakt van het overlijden van Prof. Dr H. Bavinck, terwijl toch door dezen geleerde, naar de woorden van Prof. Dr Eugene Choisy te Genève, de machtigste rede werd gehouden van alle de redevoeringen op het concilië te Toronto in Canada. Jammer genoeg, staat het met de gereformeerde godgeleerdheid aan de Scholen en Universiteiten in Schotland en Engeland dan ook allertreurigst. Ritschelianisme en Pragmatisme vieren er hoogtij. Gingen vroeger sommige der studenten nog naar de Universiteiten van Duitschland en brachten van daar hun neologische denkbeelden mede, thans gaan zij eerder naar Amerika en dan bij voorkeur niet naar Princetown of naar vermaarde gereformeerde hoogeschoolen, maar het liefst om die hooggeleerden te hooren, die er de „nieuwere Theologie“ doceeren dan volgelingen zijn van de „Old School“. Zelfs Hodge wordt nauwelijks genoemd in Schotland.

De vrije kerken schijnen nog meer van de oude gereformeerde waarheid vervreemd te zijn dan de „staande kerken“. Een uitzondering maakt echter die kleine „vrije kerk“, die niet medegegaan is met de vereeniging der beide vrije Schotsche kerken bij den aanvang van deze eeuw. Echter het gevaar is niet denkbeeldig, dat van deze kleine groep geen kracht zal kunnen uitgaan, doordat de rechtzinnigheid in haar midden maar al te veel gaat gelijken op doode rechtzinnigheid, die haar kracht zoekt in repressatie. Wij kennen een dergelijk verschijnsel in ons eigen land!

Professor Fulton van de Universiteit te Aberdeen is wel haast de eenige theoloog, dien men nog gereformeerd kan noemen.

En toch schijnt men ook in Schotland naar uitlatingen van sommige hooggeleerden, als van Prof. Patterson van Edinburgh, te voelen, dat er niet alleen toekomst is voor het Calvinisme, maar ook heil is te verwachten van eene herleving der gereformeerde leer.

Hetzelfde geldt van enkele kringen in Frankrijk! Voor weinige jaren schreef men bij het noemen van den naam van Calvin bijna geneigd om zijn verontschuldiging daarvoor aan te bieden. Die tijden zijn ook voor Frankrijk voorbij!

Koffhaus schrijft in zijn bovengenoemd artikel:

Ik ken geen kerk op aards, waarin het internationaal karakter en streven van het Calvinisme door de leiders op kerkelijk terrein en door de leden der gemeenten tevens zoo sterk wordt gevoeld en zoo krachtig bevorderd als in de Gereformeerde Kerken in Nederland.

En Ds Koffhaus kent als weinigen de onderscheiden Protestantische en bij name de Gereformeerde Kerken der wereld!

Zijn lof gezegd, niet er naar streeft zij en steeds sterker. Dat zal 't tijden dorens alzo dien waarom de

(Adres van Huygens)

Bij toevoeging van N. N. zou niet geschied. Het hier Volk! (van wel waard, de schrijver Hier is

Het lyeenks Friedric Partijf murek, spreker dige k was, w had m had.

Die voor m tot zij ons de zijn lev tere da omvati het uit daarv ging o waarin partij" doen i m het vatte z van zij heeft i in diert was. E ging b lijkheid waarin mag w ik hie n alle n mogelij Dat en ont geleerd van ee Indie ontvang deel it

„B De heer autobiogra Uit react ze vroeger Maar hi

Miss onzinn land, t dacht t „Toron „Ik deze t hebben onzer Hoe k looven behoort heid, d stand t Gods t oorlog den n oorlog blijft b „Nie eigen geloofd beweet zouden

Onder fab behoo